Gimbernat, 2008 (*), 51, 269-287

LA CREU ROJA I UN METGE RURAL (Esplugues de Llobregat, 1904-1964)

RIERA BLANCO, Manuel
Tarragona

RESUM: Dades sobre la Creu Roja i defensa passiva de Barcelona. Assemblees d'Esplugues i Sant Just Desvern. Documentació utilitzada i la tecnologia de *l'anàlisi ergonòmica* aplicada a la investigació i descripció. Esplugues i l'Assemblea de l'any 1904. Període de la Guerra Civil: Una Brigada de la Creu Roja Internacional i el Metge Titular Manuel Riera Piera. Postguerra: Ambulància i Dispensari d'assistència de la Creu Roja i l'evolució a medicina preventiva. L'agraïment popular.

Paraules clau: Brigada de la Creu Roja i defensa passiva. Assemblees de la Creu Roja i medicina rural. Metge titular i Inspector Municipal de Sanitat. Manuel Riera i Piera.

RESUMEN: Datos sobre la Cruz Roja y defensa pasiva de Barcelona. Asambleas de Esplugues y Sant Just Desvern. Documentos utilizados y tecnología del *análisis ergonómico* aplicado a la investigación y descripción. Esplugues y Asamblea del año 1904. Periodo de la Guerra Civil: Una Brigada de la Cruz Roja Internacional y el Médico Titular. Posguerra: Ambulancia y Dispensario de asistencia de la Cruz Roja y la evolución a la medicina preventiva. El agradecimiento popular.

Palabras clave: Brigada de la Cruz Roja y defensa pasiva. Asambleas de la Cruz Roja y Medicina rural. Médico titular y Inspector Municipal de Sanidad. Manuel Riera y Piera.

*

La "FUNDACIÓ URIACH 1838" l'any 1997 edità l'estudi històric *"La Creu Roja a Barcelona"*, de la que en fou autor Josep Carles Clemente, que tracta de la fundació de l'Assemblea de la Creu Roja a Barcelona l'any 1872 i exposa, a la pàgina 71, les assemblees locals de la província que foren inaugurades fins a mitjans del segle XX, son vint-i-cinc. Les deu primeres foren:

1.– Mataró, 30-07-1872.
2.– Terrassa, l'any 1873.
3.– Manresa, 25-02-1874.

4.- Arenys de Mar, 23-03-1874
5.- Sabadell, 16-03-1902
6.- Badalona, 08-06-1902
7.- Sant Cugat del Vallés, 24-06-1902
8.- Vilanova i la Geltrú, 22-07-1902
9.- Gavà, 24-04-1902 (sic)
10.- Esplugues, 27-04-1904
Gavà per la data correspondria al núm. 6

L' Assemblea núm. 10 d'Esplugues de Llobregat és la que ens té interès.

Pel present treball, utilitzarem una *"col·lecció de papers"* que hem pogut reunir procedents de la taula de treball de Manuel Riera i Piera "*Médico Titular, Inspector Municipal de Sanidad de Esplugas"* (nov. 1926 a gener 1964), on hem trobat esborranys i còpies d'informes, records d'antecedents històrics, plantejaments, prestacions i qüestions legals de serveis, fotografies, carnets i nomenaments de la Creu Roja, quatre llibres registres del dispensari d'assistència mèdica que va fundar aquesta Institució, i una sèrie de cartes al Sanatori Puig d'Olena. També analitzarem la documentació per estudiar les accions de medicina preventiva que ens ha proporcionat la Sra. Marta de Planell, cap de Servei de *"L'Arxiu Municipal d'Esplugues de Llobregat (AMEL)".* Finalment l'*"Archivo Histórico Nacional de Salamanca"* .

Aquesta documentació la incorporem a la tecnologia que denominem anàlisi ergonòmica: un sistema de comunicació del complex format per *"investigador - documents - ambient*" al lloc de treball, iniciat col·locant els documents en una línia cronològica i és en aquest moment quan busquem el sistema de comunicació entre l'home investigador i la "màquina", o sia la informació que ens donen els documents, les relacions entre ells i l'ambient del temps històric en que van ésser redactats i aquesta relació té l'objectiu o finalitat d'aconseguir la veritat a canvi d'un error. En aquest estudi trobarem la descripció dels documents amb un format diferent, tenint en compte que són els autors dels documents els que parlen i que l'autor d'aquest treball només segueix el solc que han deixat.

L'any 1904 Esplugues no era una ciutat o una vila com les precedents de la llista , era un poble petit situat a la falda de la muntanya de Sant Pere Màrtir, d'on baixaven les gavarres i torrents, que donaven mines i fonts naturals, molt perilloses per les infeccions degudes a pous morts, dispersat en divuit masies i tres nuclis de població: El Raval, La Sagrera amb l'Església i com a nucli central la carretera reial de Carles III.

l en aquest poble rural, amb els carrers sense voreres i a cinc quilòmetres en línia recta del centre de Barcelona, es va establir, l'any 1904, una de les primeres Assemblees de la Creu Roja. Una revista local d'informació política " *El pont d'Esplugues* " (nº. 124, pàg. 34), al capítol de *"salut pública*", ens dóna la notícia "*La Creu Roja celebra que fa 100 anys que treballa al servei d'Esplugues"* i ens diu : *"dels primers anys no se'n tenen gaires dades"*, i parlen dels locals que ocupava a partir de 1936, a la casa del nº 275 del carrer Laureà Miró "*on tenia un dispensari molt ben organitzat i dotat",* però això era a partir de 1940.

En realitat, des de l'any 1904 al 1936 no trobem res per conèixer les persones i referències de les seves activitats com a pioners de la Creu Roja i crec és difícil buscar-ho als arxius locals, no han estat guardats ni protegits. També amb les revolucions i aldarulls s'han perdut i cremat arxius vàries vegades als segles XIX i XX (un arxiu de mil anys), sempre per gent del poble i no per forasters, com s'acostuma a dir, potser per protegir aquests malalts incendiaris. El primer arxiver especialista no apareix fins l'any 1972 (vid. *Vida d'Esplugues nº.264-265*). Per tant, poc podem buscar a l'ambient local. Hem vist que als carnets de la Creu Roja se'ls donava un número a Madrid i aquí existeix la possibilitat de trobar el nom de les persones i els membres de les assemblees a l'arxiu on es guardin i, a partir dels noms, investigar.

Entre els anys 1904 i 1936 es produïren canvis demogràfics, sobre tot en el període de prosperitat, pau i obres públiques de la primera Dictadura: a l'any 1923 tenia 1.500 h., a l'any 1930 en tenia 3.200 h., s'havia duplicat la població i apareixen barriades sense urbanitzar, amb carrers sense voreres i es venen parcel·les a cents.

A partir de 1936 ja tenim documentació i fotografies i hem de dir que no hi ha continuïtat de persones en una assemblea continua des de l'any 1904; es produeix una nova fundació sense que el fundador conegués els antecedents o no els tingués en compte, si els coneixia.

I- GUERRA CIVIL, UNA BRIGADA DE LA CREU ROJA

Es coneix el nom de la persona que va restablir la Creu Roja a Esplugues, com veurem un personatge també amb misteris; es deia Guillermo Palau, i el nom el coneixem perquè ho va deixar escrit Mn. Esteve Carbonell al seu llibre, "ESPLUGUES DE LLOBREGAT. Monografia històrica" (vid. pàg. 25), però hi ha alguns errors cronològics i de conceptes, entre aquests el principal és que no eren gent d'Esplugues ni tingué caràcter civil. En aquest període la Creu Roja a Esplugues la formaven forasters i va tenir caràcter militar, no sols pels tres anys de Guerra Civil, també pels sis anys posteriors de guerra europea.

A la frontera amb França, als anys 40, es construí la línia Gutiérrez de fortificacions i després va ser zona militar.

Dels papers que hem trobat i hem guardat podem referir:

> *A Esplugues, "en un xalet del carrer del Dr. Turró propietat del Sr. Entizne, estant absent ell i la seva esposa a l'estranger, un germà d'aquest que vivia a Badalona, va posar com a guardant un matrimoni d'uns 35 anys, ella dona grossa i ell home alt, atlètic i simpàtic amb do de gents de nom Guillermo Palau..."* . Guillermo Palau era aragonès de la franja ... *" Procedia de Madrid, on sembla no estava segur, segons em va dir el Sr. Entizne, persones d'influència l'havien col·locat a la Philips de Barcelona. Portava una vida fàcil, còmoda, però sense pompa."*
>
> *" A l'esclatar la Revolució i aixecar-se barricades el 20 de juliol de 1936 al pont d'Esplugues, vestint granota blava i "pistolón" al cint, es va veure entre les turbes revolucionàries. Uns dies més tard conduïa cotxe com si fos propi i no passaren molts mesos que feu fora les milícies roges del que foren escoles parroquials i centre catòlic, organitzava una brigada de la Creu Roja Internacional* ."...

Aquests mesos que es descriu que passaren, corresponen als de juliol 1936 a octubre de 1937, amb la revolució, quan es requisaren els edificis importants d'Esplugues. Posteriorment, amb els fets de maig del 1937, arribaren les forces militars del govern central des de València. I als mesos de juny i juliol trobem que els que ocupaven aquests edificis requisats hagueren de formular una petició de destinació definitiva dels béns apropiats, a la "*Comissió de responsabilitats de la Generalitat de Catalunya* ". En aquestes dates el "*Sindicato único de oficios varios*", el sindicat de "la UGT" i les "*Juventudes Libertarias*", formulen la petició definitiva dels edificis que havien requisat i que encara ocupaven (A.H.N. de Salamanca: Barcelona, Generalidad 186/1). No hi ha dades de la petició de la CNT-FAI de destinació definitiva dels edificis. Indubtablement qui féu fora les milícies de les "*escoles i centre catòlic*" foren les forces militars arribades de València. Hem de sospitar que va ser després d'aquests mesos de juny i juliol, que la Creu Roja i Guillermo Palau, ocuparen les antigues escoles políglotes i el centre parroquial, cedit com a caserna per la Generalitat de Catalunya.

Instal·lada la Brigada de la Creu Roja Internacional al costat del pont d'Esplugues, pintà el seu emblema de la Creu Roja a la teulada de l'edifici, confoses pels historiadors com a lloc de l'Hospital de Sang establert el 23 juliol de 1936 (1). El capità Guillermo Palau emprengué noves accions d'organització, se'ns explica així :

> *"Corria l'any 1937, quan em convocà com "Médico Titular" per comunicar-me que com a primera autoritat sanitària local, em nomenava "capitán jefe" dels serveis sanitaris de la Creu Roja a Esplugues i a més m'anomenava vocal de l'Assemblea Local d'Esplugues de la que era president. Allà figuraven com oficials metges: Josep M. Ramón Escardó, el radiòleg Carrasco i Formiguera i altres que el nom ja m'ha marxat, allà s'emboscaren artistes com Mayral i altres, personalitats del comerç i de la indústria, advocats etc. Disposaven de cotxes, d'ambulàncies, de quiròfans, on no hi faltava res, i quatre companyies de portalliteres amb els seus quadres de comandament complets." ...*

Ara la data d'aquests fets la podem deduir d'un carnet de l'any 1951 en què hi diu que el Metge Titular d'Esplugues, Manuel Riera i Piera *"aparece inscrito como socio de número y con la antigüedad de seis de noviembre 1937 en la institución";* a l'encapçalament li donen el "*número* 69.472". El que ens completa les dades sospitades.

La Brigada de la Creu Roja Internacional tenia unes característiques pròpies:

> *" Degut a que la Creu Roja formava part de la defensa passiva i el seu personal no ingressava a l'exèrcit i seguien prestant el servei de defensa passiva a Barcelona, eren tants els que sol·licitaven l'ingrés que arribà un moment en que no era possible admetre més gent. Per donar més cabuda s'organitzà una altra Assemblea i ambulància a Sant Just, habilitant una torre a la rambla Modolell que va valer a Guillermo Palau els galons de comandant. Home intel·ligent, decidit, aventurer i de pocs escrúpols, desplegava una activitat enorme, realitzant viatges misteriosos al front de guerra, on inspeccionava els destacaments i hospitals de la Creu Roja situats a l'avanguarda . Em consta que quan el front estava situat a la línia del riu Segre, diverses vegades va creuar les línies amb el seu cotxe i establí contacte amb les forces nacionals situades a Lleida" ...*

Aquí hem de considerar el que es diu sobre la fundació de l'Assemblea de la Creu Roja al poble de Sant Just Desvern, llavors sense nom de Sant, i només separat del poble d'Esplugues per un pont i un torrent, perquè al llibre citat de *"La Creu Roja a Barcelona"* es dóna la data de la fundació de la Creu Roja a Sant Just Desvern a l'any 1940, sense referir ni el dia, ni el mes, en que es va produir la fundació de l'Assemblea. Segurament és cert el que es diu en el punt anterior, però hem d'investigar perquè es va fer la inscripció posterior de la presència de la Creu Roja a Sant Just; precisament els metges d'Esplugues i de Sant Just, amb el capità Antoni Palau Astorch, eren les úniques persones de la Brigada de la Creu Roja que vivien als dos pobles. Palau Astorch tenia la funció de secretari de l'Assemblea d'Esplugues.

> *"Quan els terribles bombardeigs de Barcelona, el març de 1938, moriren en acte de servei dos portalliteres de l'ambulància d'Esplugues, es donà una gran concentració de forces de la Creu Roja a l'acte d'enterrament al cementiri d'Esplugues. L'Ajuntament i el Comitè revolucionari, assistiren en corporació i al moment de donar-les-hi sepultura, Guillermo Palau al davant de les forces formades, va estendre el seu braç dret amb el puny tancat, tots l'imitàrem, i amb veu potent i clara pronuncià el nom dels caiguts tres vegades consecutives, contestant tots els uniformats "presente" les tres vegades. En aquell moment admirà la valentia d'aquell home i vaig comprendre la vida misteriosa de Guillermo Palau i l'èxit de la Creu Roja a Esplugues, era realment un amagatall antiroig."* ...

La Falange i la seva litúrgia eren molt joves, no tenien més de dos anys i a Esplugues no es varen veure en cap acte abans de 1939. A més el *"presente"* a l'enterrament d'un company és un acte molt humà.

Hem investigat el puny i la mà estesa: quan dos persones es trobaven pels camins en un país de lluites entre celtes i íbers, i entre els mateixos íbers, aixecar la mà estesa significava un signe de pau i de no portar cap arma a la mà. També que el puny tancat amb el polze sota els demés dits, era expressió de odi i rancúnia o l'anunci de la venjança. Referint-nos als anys de la Guerra Civil, el puny tancat però amb les falanges del polze, posada estesa l'articulació i sobrepassant o pel davant dels demés dits, era senyal falangista: expressava la falange sobre tots, o de gent que esperava als que venien. Hem recollit una sèrie de fotografies que ens diuen que avui les coses han canviat, fins i tot una de les cinc roses, es posa a dintre d'un puny tancat, com expressió de victòria i progrés.

Defensada Esplugues el 26 de gener 1939, durant quasi dues hores, per forces militars vingudes de Madrid i La Manxa, veierem al metge titular atenent els ferits. Es pot dir:

> " Acabada la guerra, durant els primers dies Guillermo Palau es traslladà a Barcelona i es va fer càrrec del comandament polític, com a "Jefe Provincial de la FET i de las JONS".

Nomenaren definitivament a M. Calviño, però Guillermo Palau quedà com a secretari polític, i realment era l'amo de la situació política.

> *Entre tant a Esplugues lliurà a Mn. Jaume Guixà, rector de la parròquia de Santa Magdalena, el local de les escoles i centre catòlic requisat al juliol de 1936, que va ser quarter de la Creu Roja, i ara s'habilità com Església,*

> *es traslladà el material quirúrgic que posseïa la Creu Roja de Esplugues a la torre que ocupava i passat a Barcelona, deixà l'Assemblea d'Esplugues a càrrec del secretari Antoni Palau Astorch.*

La major part del personal es llicencià per si sol, doncs el primer d'abril la guerra havia acabat i no era precís emboscar-se, la defensa passiva havia desaparegut, per tant la Creu Roja perdia importància, la seva labor ja no era vistosa i la gent no estava per sacrificis."...

S'acabà la Guerra Civil el dia primer d'abril de 1939, però la pau al nostre entorn no durà gaire i aparegué una guerra mundial que durà sis anys i per tant tornà l'interès per la Creu Roja i la defensa passiva:

> "*Al 1940 essent Guillermo Palau "Jefe Provincial de Auxilio Social", reuní tots els elements que quedaven a la Creu Roja local i, com a comandant i president de l'Assemblea local de la Creu Roja, organitzà amb el "Médico Titular" un Dispensari d'assistència mèdica als baixos del carrer Laureano Miró nº 275. Es formà un quadre de metges, practicants i infermeres que fou un fracàs: els metges faltaren tot seguit, els practicants als pocs dies i poc després les infermeres, quedaren prestant servei una infermera i el metge titular que actuava i assumia totes les funcions sanitàries."...*

Hem de fer notar que els historiadors locals, seguint a Mn. Esteve Carbonell, diuen que el consultori o dispensari per atendre a malalts començà a funcionar al domicili particular de Guillermo Palau i aquest no era metge, i l'exercici mèdic a Esplugues estava limitat. Creiem que al seu domicili començaria a funcionar l'Assemblea de la Creu Roja, formada al principi per ell mateix com a president. No sabem ni qui, ni com el nomenaren.

Cal dir que els Dispensaris de la Creu Roja a Barcelona, aparegueren els anys vint. Aquesta és la primera fase inicial del Dispensari de la Creu Roja a Esplugues, que continuà l'assistència amb altres problemes que es presentaven al metge titular i que completen la imatge dels anys quaranta del segle XX a Esplugues, i que en la descripció es van alternant.

Seguim la narració del metge :

> "Per altra part uns mesos abans el metge titular d'Esplugues havia sigut nomenat Delegado Local de Auxilio Social, que tenia uns menjadors a una torre on menjaven uns cinquanta nens i nenes d'Esplugues.

> La misèria que hi havia era enorme, l'Ajuntament entretenia per la beneficència a Auxilio Social una ridícula quantitat que no arribava a les dos mil pessetes anuals i el metge les passava negres per poder alimentar aquella infància desvalguda, doncs alguns dels pares esperaven justícia als camps de concentració i altres estaven sense treball, la delegació provincial d'Auxilio Social havia suprimit els subministres que facilitava de tant en quant, i havia de donar 30 dinars al mes a cinquanta i tantes criatures i no comptava més que amb set-centes pessetes que reunia entre la fitxa blava i uns pocs emblemes quinzenals. La Guàrdia Civil intervenia a vegades queviures però, poca quantitat quedava al poble, i el que quedava s'ho repartien els regidors i els empleats de l'Ajuntament. Arribà a ser mal vist per demanar tant pels meus petits." ...

El dispensari de la Creu Roja seguia i s'anotaven als llibres registres les assistències prestades, es descriu així :

> *"Per altre part a la Creu Roja establí el dispensari de beneficència de les sis a les vuit de la tarda, on visitava a quants venien, pagant una pesseta a la Creu Roja. M'auxilià de manera constant i amb gran esperit de simpatia la quasi nena Juanita Laporta a qui vaig ensenyar-li els coneixements més elementals i la Creu Roja posà com a dona de neteja, portera i cobradora a Maria Caldentey, que complia la seva missió a la perfecció .*
>
> *El dispensari va ser un èxit, es presentaven 20, 30 i fins 40 serveis diaris i vàrem haver d'augmentar les hores de visita: les iniciàvem a les cinc de la tarda i havia dies que duraven fins quasi les nou del vespre.*
>
> *Els diners els recollia el secretari, Palau Astorch, pagava setmanalment a la senyora de la neteja el sou convingut, portava el recanvi de material (alcohol, cotó etc.).*
>
> *Guillermo Palau pel càrrec que tenia a Barcelona i el que ocupà després al ser nomenat Delegat Provincial de Beneficència, obtenia gran quantitat de mostres de medicaments, que repartits al dispensari augmentava la popularitat de la Creu Roja al regalar als malalts les especialitats farmacèutiques que necessitaven."...*

Tenim ara amb una nova perspectiva de la imatge dels anys quaranta i el problema social a Esplugues: El treball del metge el portà a cercar ajuda, però li contestaren que no tenien temps per perdre i que no tenia dret a rebentar la professió al dispensari, posant injeccions de beneficència a pesseta, quan es cobraven a dues pessetes. Es sentí sol, però volgué iniciar el projecte d'aprofitar la finca on estava *Auxilio Social* i transformar, part en guarderia infantil, i l'altra part en hospital, acoblant per aquesta fi a la Creu Roja i Auxilio Social.

El projecte tenia per antecedents l'Hospital de Sang, creat a Esplugues el juliol de 1936, per ordre del Comitè antifeixista i que després es va voler convertir en Hospital Comarcal; acabà el projecte fent un Museu a can Casanoves i l'Hospital Ramón Rolán, que després va ser traslladat d'Esplugues a un hotel entre Vallvidrera i el Tibidabo. Però els afanys d'ara tenien una pega: *"Corria l'any 1941 i l'Alcalde no volia ni treball, ni complicacions, ni despeses..."*.

Passem a l'últim punt d'aquest document de paper de mala qualitat, propi dels anys quaranta:

L'Ajuntament acordà adquirir un casalot per adaptar-lo com a casa de l'Ajuntament. Formava part del consell municipal un home amb cap i cultura, afincat al poble, Don Salvio Almató Espinach. Gràcies a la seva simpatia per la Creu Roja, i a la personalitat i influència que llavors tenia Guillermo Palau, aconseguiren que del nou edifici s'habilités la meitat dels baixos per a dispensari i quarter de l'Assemblea local de la Creu Roja. L'any 1943 s'inaugurà el nou local. Els llibres registre del local antic es perderen, estaven en poder d'Antoni Palau Astorch i no sé el que en va fer, però els llibres del local nou els guardo com un tresor ja que un dia en una nota que vaig enviar a "Vida de Esplugas", periòdic local, el seu director sols em va dir que no exagerés tant en els serveis que es prestaven al dispensari abans del "Seguro de Enfernedad."...

Seguirem a partir de 1943 l'evolució cronològica amb altres documents. El 2 de gener de 1943 aparegué un certificat de la presidència de la Creu Roja Espanyola d'Esplugues que diu:

> *"En virtud de la facultad que me concede el art. 87 del Reglamento general orgánico de esta Institución y atendidas las circunstancias que en V. concurren, vengo a nombrarle VOCAL MASCULINO de esta Asamblea Local y Director jefe del consultorio de la misma, agradeciéndole de antemano los servicios que presta a esta institución.*

II - EVOLUCIÓ DEL DISPENSARI DE LA CREU ROJA

El trasllat de la Creu Roja a la planta baixa del nou edifici de l'Ajuntament podria haver-se fet el 14 de febrer de 1943, data que portaven fotografies; en una apareixen 19 membres de la Creu Roja, un d'ells amb hàbit de capellà, i a l'altre vuit dames de la Creu Roja i deu oficials; és el que ens fa suposar la data d'inauguració del nou local. Però també tenim una altra fotografia de les noves instal·lacions, escrit al dors *"inauguración del dispensario",* però aquesta fotografia podria ser posterior. A la inauguració hi son presents *:"Pascual Juan, Dr. Poal, Dr. Riera, Capitán Beret, Alcalde Mañé, Comandante Dr. Ramon Escardó, Sr. Abaló y Guillermo Palau, Enfermera Juanita Laporta".* El senyor Luis Abalo Pérez vestit amb uniforme de gala, va ser president de l'Assemblea de Barcelona de 1943 a 1958 ; el Sr. Mañé Baleta al 1943 era tinent d'alcalde i no fou alcalde fins al 1945. Per altra part sabem que el nou Ajuntament on es trasllada el dispensari, s'inaugurà oficialment per la Festa Major del juliol de 1944, si bé podien haver iniciat les activitats abans de la inauguració oficial.

Quan el dispensari de la Creu Roja es traslladà a l'edifici nou de l'Ajuntament prengueren el següent acord: el consell Municipal facilitaria a la Creu Roja local per l'ambulància (voluntaris portalliteres, personal administratiu, etc.) i al dispensari per la labor sanitària, aigua, llum i una retribució de mil pessetes anuals; la Creu Roja, per la seva part, s'encarregaria dels serveis de socors municipals, comprometent-se a pagar les despeses del funcionament del dispensari, material de cures, una portera per les hores de servei, neteja de material i mobles. L'Assemblea de 1943 ho va complir. L'Ajuntament sols pagava el que pertanyia a la beneficència municipal i tot el que era propi del Servei Nacional de Sanitat: vacunacions, despeses de sanitat local i quintes.

Seguirem les incidències d'aquests anys.

ANY 1943

Al inaugurar-se el local a la Casa Ajuntament el 1943, degut a que a excepció de la Srta. Juanita Laporta cap membre del personal facultatiu de la Creu Roja prestava realment servei, el president de l'Assemblea local amenaçà amb donar de baixa tot el personal que no actuava. La practicant Srta. Navès actuà dos mesos. En aquest any de 1943 des del primer de juliol al 31 de desembre, es prestaren 1.100 serveis i es regalaren 395 especialitats farmacèutiques.

ANY 1944

Des dels mesos de novembre i desembre de 1943 fins octubre de 1944 , només quedaren al servei el Dr. Riera Piera i la Srta. Juanita Laporta, abans del trasllat a l'edifici de l'Ajuntament. El 8 d'octubre aparegué la Srta. Carolina Catasús de la Creu Roja de Sant

Just Desvern, que havia sol·licitat fer pràctiques al nostre dispensari, també el Dr. Poal de Sant Just, que havent acabat la carrera desitjava practicar al dispensari d'Esplugues a on assistia diàriament des del 25 d'octubre de 1944.
Es compten a l'any 1944 un total de 2.334 assistències.

ANY 1945

El 12 de maig de 1945 reaparegué el Dr. Alamán per a reprendre el servei un dia a la setmana. No obstant el personal auxiliar augmentà: el Sr. Jordi Adrián, suplent del Practicant Titular, s'incorporà i prestava servei diari, i la infermera Srta. Laporta era ajudada per les estudiants d'infermera Srtes. Catasús i Orantes. En Jordi Adrián i la Srta. Orantes són els dos primers residents a Esplugues que trobo referits com a membres de la Creu Roja al seu dispensari.
S'assenyala per l'any 1945 un total de 3.618 assistències.

ANY 1946

Seguien actuant diàriament el Dr. Poal i el Dr. Riera i el Dr. Alamán un dia a la setmana. El servei de practicants el realitzaven els Srs. Jordi Adrián i Antoni Fortuny, aquest membre d'una família antiga d'Esplugues. El Dr. Poal aconseguí una beca d'estudis als E. U. d'Amèrica i a partir del 15-10-1946 no presta servei. La Srta. Catasús, acabats el estudis, passà a Sant Just Desvern. La Srta. Juanita Laporta ingressà com infermera als serveis del "*Seguro de Enfermedad*" de Barcelona, havia assistit al dispensari durant set anys amb excel·lents serveis. Al setembre de 1946 prestà servei Carme Vives. El nom del Dr. Riera i Piera deixà de consignar-se al febrer de 1946 i el Dr. Alamán es reintegrà al servei a l'abril de 1946. El mes d'octubre de 1946 per la cursa d'automòbils de la "Peña Rhin", el Dr. Riera com a capità de la Creu Roja d'Esplugues, s'encarregà del servei mèdic del reforç de consums al camí de Finestrelles.
Trobem per l'any 1946 un total de 2.174 assistències.

ANY 1947

Al llibre registre el nombre d'assistències és continuació de l'any 1946 i compren des de 1 de gener a 27 de juliol de 1947 en que finalitza. Continuà el servei el Dr. Alamán, junt amb els practicants Jordi Adrián i un altre anomenat *Antonio*. El Dr. Riera i Piera a partir del 16 de juny aparegué al servei fins el 21 de juliol, última data d'aquest llibre i senyalà un total de 972 assistències, del 3 de gener al 27 de juliol.

Trobem el següent escrit: *La Creu Roja es una institució de tipus militar on ha d'imperar una ferma disciplina continguda en totes les activitats; si no és així, l'exhibicionisme, les vanitats i la indisciplina la corroeixen i desintegren ràpidament. Per això al principi*

explicàrem quants prestaven el servei diari i com es prestava, a pesar d'existir un president que savia imposar la disciplina "

Creiem que per valorar la labor que es va fer cal saber que el servei no era retribuït, els membres voluntaris que vivien a Barcelona havien de pagar-se els transports fins a Esplugues, anada i tornada. Eren gent amb vocació de prestar serveis socials.

Conservem els llibres registres del consultori, de 23 cm. per 33 cm., i els serveis prestats venen anotats seguint aquests conceptes: *" nº., Fecha, Edad, Nombre, Dirección, Indicación, Diagnóstico, Tratamiento, Observaciones"*. Existeix un llibre, 23 per 33 cm., destinat exclusivament a vacunacions de medicina preventiva de l'any 1955, assenyalant-se a més del personal vacunat el nom d'empreses, escoles i institucions a las que pertanyien.

El president de la Creu Roja local, Guillermo Palau, en els seus càrrecs que tenia a Barcelona, caigué en desgràcia política i misteriosament, tal com havia aparegut, va desaparèixer i passaren uns anys fins el nomenament de nou president, essent representada la Creu Roja a Esplugues pel metge titular.

Al mes de desembre de 1946, en virtut de les circumstàncies que concorrien en el metge titular d'Esplugues (Art 128 de O.M de 19-02-1946) el nomenaren metge del *Seguro Obligatorio de Enfermedad* , per l'assistència de Medicina General als assegurats de la *Caja Nacional* mentre exerceixi el càrrec de metge titular. El nomenament és datat a Madrid el mes de desembre de 1946, però ja prestava servei abans. Les prestacions del Seguro varen significar una pèrdua d'interès del dispensari de la Creu Roja. Al principi la Seguretat Social no comprenia a tothom, només a treballadors, amb salaris mínims, de les empreses i el camp.

En aquests temps, acabada la guerra mundial, prengueren interès les accions de la medicina preventiva.

III - ACCIONS DE MEDICINA PREVENTIVA

L'any 1943 l'Assemblea de la Creu Roja d'Esplugues volgué premiar la labor sanitària i benèfica exercida pel metge titular, recompensant la seva labor amb una Creu i un banquet, i aquest a l'assabentar-se, els contestà que només acceptaria un modest aperitiu, amb la condició que cada concurrent pagués cent pessetes per adquirir medis amb que poder lluitar contra les plagues socials.

Això donà idea a la Creu Roja i a l'Ajuntament, presidit per Josep Mañé Baleta, a regalar-li un aparell de Raigs X, adquirit per subscripció popular pel qual l'Ajuntament s'encarregaria de l'organització de l'acte i per tal objecte edità fullets, talonaris, etc. i el president de la Creu Roja Guillermo Palau, s'encarregà de tramitar, per mediació de l'Assemblea de Ginebra, la importació d'un aparell des de Suïssa. Quan a l'any 1945 estaven ja resolts els tràmits per la importació de l'aparell, per causes polítiques es produïren canvis totals de la gestora municipal i el projecte passà a oblidar-se, i vuit anys després, aquells fullets i talonaris algú va poder veure'ls arxivats a l'Ajuntament.

L'any 1946 el metge titular, contra la llei vigent i la seva voluntat, va ser nomenat gestor municipal i veient com la joventut queia vençuda per la tuberculosi i que les escoles i centres de treball, junt amb la insuficient alimentació dels anys de la postguerra, eren la causa principal de propagació del contagi, decidí lluitar sense descans per aconseguir millorar les condicions generals de la població i crear una institució de medicina preventiva, amb la cooperació de l'Ajuntament, empreses, Creu Roja, Auxilio Social i poble en general.

Es plantejà la medicina preventiva: primer, amb l'adquisició, per subscripció popular, d'un aparell de Raigs X, que era l'arma per a descobrir les malalties; segon, creació d'una guarderia infantil (vella idea de l'any 1940, junt a un hospital), i adjunta a aquesta institució, una clínica hospital, semblant a la de la Creu Roja de L'Hospitalet.

Aquest procés s'inicià a la sessió de 19 de desembre 1947. Passat un any, el 30-12-1948 el Sr. Dipositari donà compte que havien entrat a la caixa municipal 20.000 pts. donades pel Governador Civil Dr. Baeza i en promet 5.000 més (vid.: Llibre d'actes del Ple: 4-III-48 a 17-VII-51, foli 75). A l'expedient de secretaria (Vid. 2/1949) de l'Arxiu d'Esplugues tracta *" Del aparato Rayos X del Dispensario Municipal "*: Hi ha el manifest de salutació al Poble d'Esplugues, amb la correspondència del presupost de 22 de juny de 1949 de l'Empresa *G. Valenti-Montagne* d'electromedicina i Raigs X.

Per fi, el procés iniciat els anys 1943 a 1945, amb l'acord de la Creu Roja i l'Ajuntament de l'alcalde Josep Mañé, de completar el dispensari de la Creu Roja amb un aparell de Raigs X per la pràctica de la Medicina Preventiva, s'inaugurà el diumenge 19 de març, dia de Sant Josep de l'any 1950, amb l'assistència del Governador Civil Dr. Eduardo Baeza Alegria, rebut pel consistori i nombroses autoritats. (Vida d'Esplugues, nº 3, 15-04-1950).

Crear el Servei de Raigs X per descobrir malalties i una vegada descobertes, enviar els malalts als especialistes perquè els tractessin, però davant la petició de modestos donants de la Creu Roja, perquè hi hagués al dispensari un especialista pels malalts del

pulmó, ens posarem d'acord amb el Dr. Carreras, que un dia a la setmana vingués a Esplugues i atengués al Dispensari els pacients que ho demanessin.

A la "*Vida d'Esplugues"* de desembre de 1952 (núm. 36, pàg. 6) hi ha una memòria de serveis del Dispensari Municipal d'aquest any, ben detallada per seccions, firmada pel practicant Sr. Gras i el metge titular. Hem comptat 663 serveis. En nota final s'agraïa la col·laboració de cinc Laboratoris, pel bon funcionament i assistència del dispensari.

Iniciats els anys cinquanta veiem que funcionaven bé les accions de medicina preventiva al dispensari, i que l'ambulància de la Creu Roja precisava gent nova, a ser possible del poble, i el dispensari la titularitat era exclusivament de l'Ajuntament. En realitat, l'acció de la Creu Roja era sostinguda pel metge titular i els llibres estaven a càrrec del practicant titular. Però tenim una fotografia datada el 15 abril de 1951 de "*La nueva Asamblea de la Cruz Roja"* on apareixen quatre persones assegudes *"Maria Nebot, comtessa de Sant Miguel de Castellar, Cayetano Faura, Remedios de Pouplana"* i vuit persones dempeus, que són: *"Teixidó, Bienvenido Balaguer, Eliseo Ferre, Roberto Brillas, Manuel Riera, Martín Cañisà, Juan Brillas i teniente Gil"* . El president de l'Assemblea de la Creu Roja d'Esplugues era Cayetano Faura i la comtessa de Castellar presidenta de la Junta de Dames. Aquí la data ens la dóna l'autor de la fotografia: "Esplugas Gràfic". Altres li donen l'any 1955 (vid. Pasqual Juan: *" Tornant a Mirar",* pàg. 188).

El dispensari de medicina preventiva iniciat amb l'estímul i ajuda de la Creu Roja per l'adquisició de l'aparell de Raigs X, continuà les seves activitats: estava obert totes les tardes, sis dies a la setmana, prestant tota classe de serveis el Dr. Pons i el practicant titular; els dimarts era el dia de l'especialista pulmonar Dr. Carreras, que assistia els casos del servei de medicina preventiva i Raigs X i els malalts que el demanessin.

L'any 1953 s'inicià la fabricació en sèrie d'automòbils, amb el que augmentà la circulació i els accidents a Esplugues, que l'any 1952 sobrepassava els 8.000 h.. Amb aquesta situació de més accidents, es presentà més activitat de la Guàrdia Civil i Guàrdia Municipal en regular la circulació i dels nois de la Creu Roja en assistir-los i cercar els metges.

IV - EL CENTRE PRIMARI D'HIGIENE i LLOC DE SOCORS

Per llei, els municipis quedaven obligats a consignar, per les atencions sanitàries, un mínim del cinc per cent del pressupost ordinari. Però al tenir Esplugues més de 8.000 habitants, l'Ajuntament havia d'habilitar un edifici destinat a servei sanitari, centre primari de Sanitat, Secretaria del Consell Local de Sanitat i Casa del Metge que, en conjunt constituïa, el Centre Primari d'Higiene. Un decret de l'any 1953, deia que els municipis

de més de 8000 h. i menys de 10.000 h., disposaran d'un Lloc de Socors annex als Centres d'Higiene Rural.

Aquestes qüestions s'inicien, segons els nostres papers, l'any 1958, és un informe de data 4/8/58, per crear un lloc de socors i evitar accidents de tràfic.

El transcriurem parcialment:

> *"Ahora bien, como médico y como responsable de la Sanidad Local, debo manifestar que la misión primordial de la medicina, es la profilaxis o sea evitar males, ya que curarlos es muy difícil y a veces imposible y seremos responsables ante Dios y los hombres del daño causado, si pudiendo evitar un mal, por negligencia, incapacidad o indiferencia no lo evitamos. Por tanto, todos los que desempeñamos algún cargo de responsabilidad tenemos la obligación de no regatear medios, ni sacrificios, para salvaguardar la vida de los que a pie, en moto o en coche circulan por nuestras calles particularmente entre la calle Norte y el Bar Cataluña, principal foco endémico, donde ocurren el 95 por ciento de los accidentes de circulación."*

Un altre esborrany d'un informe de 12 desembre 1959, ens senyala que a Esplugues hi ha un metge titular, quatre metges del *Seguro* i un metge lliure. A més compta amb auxiliars sanitaris: el practicant titular, un altre del *Seguro de Enfermedad,* quatre de lliures (dos masculins i dos femenins), i a més una llevadora del *Seguro.* La Creu Roja realitzava únicament un servei d'urgència els diumenges de 9 a 13 hores. Aquest servei és assistit només per portalliteres, que en cas de necessitat sol·liciten l'auxili del metge de torn del S.O.E., i en cas de trobar-se aquest complint un servei domiciliari, el primer metge que aconseguissin trobar.

I es plantejà un problema: "*La Creu Roja mentre no posseeixi un local propi, ampli, on pugui desenvolupar de forma desfogada la seva labor i sense menyspreu dels elements locals, que possiblement son humils, però d'utilitat indubtable. Actualment porta una vida molt precària, si bé pot reorganitzar el servei"* .

L'any 1952 començaven a veure's nois d'Esplugues amb uniforme de voluntaris de la Creu Roja: Romagosa, Galtés i altres que no coneixia. La revista d'Esplugues "El PONT", que hem citat (núm.129, pàg. 34), ens diu que l'Ambulància de la Creu Roja, secció administrativa i portalliteres, "*des de l'any 1954 fins a 1972 va ocupar l'immoble número 17 de la plaça de Santa Magdalena..."*

En aquest local de la plaça Santa Magdalena nº. 17, en data posterior a 1954, en un esborrany d'un informe de Medicina Preventiva, sense data, que ha de correspondre entre els anys 1961-1962, on es parla de les obres que s'havien efectuat al dispensari situat als baixos de l'Ajuntament, donarà lloc al trasllat del dispensari a la casa nº. 17 de la plaça de Santa Magdalena, doncs a l'esborrany de dit informe es diu que: " *si a la primitiva instal·lació de Raigs X es tingué en compte un mínim de condicions, a la nova instal·lació realitzada sense consultar a l'assessor sanitari municipal, no reuneix les condicions primàries per complir la seva missió*".

En un informe anterior, es prega que, essent el metge titular funcionari tècnic de l'Estat al servei del Municipi i l'única autoritat sanitària municipal de la població, *"se le tenga la consideración de poner en conocimiento suyo los proyectos y problemas sanitarios que se presenten, y no someterlo a la desagradable situación de tener que resolver, frecuentemente hechos consumados"*.

Finalment, el metge titular es pregunta: quins serveis ha de donar aquesta instal·lació de Raigs X ? I es contesta:

> *"Teniendo en cuenta que el S.O.E. tiene magníficos servicios para el tratamiento de los enfermos que lo necesitan y teniendo en cuenta que en la población existen médicos que poseen aparatos para el tratamiento de enfermos, le ruego me permita insinuarle la idea de que el aparato se dedique exclusivamente a la medicina social preventiva, o sea: beneficencia, escolar, y del trabajo, que son los fines para los cuales fueron creados y así respetaremos los derechos muy justos de los médicos de la población que viven de su trabajo profesional.*

Amb data 29 d'octubre de 1961 trobem un diploma encapçalat amb la Creu Roja dintre un cercle amb la inscripció " *in hoc signo salvus* " i aquest cercle té dibuixat a la part superior, una corona reial i a l'inferior, un pendó que penja de dos llorers amb una creu sobre fons blau. Té la part superior esquerra decorada amb dibuixos florals i una cinta de dos bandes, vermella i blanca. Tot emmarca la inscripció següent: "*Al Doctor don MANUEL RIERA PIERA, que desde la fundación de esta Asamblea local, ha venido luchando sin descanso en pro de los altos postulados de nuestra institución, se le dedica hoy este acto de GRATITUD que al propio tiempo sirve de valioso ejemplo estímulo para todos.*"

Segueixen les signatures dels membres de l'Assemblea Local*." Esplugas de Llobregat a 29 Octubre de 1961*".

Per la data podria estar en relació al desè aniversari de la constitució de l'Assemblea l'any 1951, de la que el metge titular era vicepresident.

V.– L' AGRAÏMENT

Trobem un escrit de cinc quartilles, datat el novembre de 1957, que tracte de *Quijotismo* en el que considera l'agraïment com a do de l'ànima i que el col·lectiu és menys freqüent que l'individual, i com a contrast rememora l'altruïsme inapreciable dels metges que el precediren en l'exercici de la medicina a Esplugues, els Drs. Castillo, Cardona i Figueres, traspassats prematurament, i finalment, els seus companys, els metges rurals que segueixen recorrent els carrers i camins a cavall, tartana i bicicleta, moto o cotxe desconjuntat, ferms al seu lloc, disposats a complir sempre amb el seu deure.

De l'any 1946 al 1949 llegia l'edició espanyola d'una revista americana, crec es deia *Reader's Digest,* i en un article publicava l'agraïment d'un poble de Canadà al seu metge i el regal que li varen fer d'un automòbil, i em passà pel pensament com "*un núvol que deia, el poble d'Esplugues encara farà el mateix*" i ho va fer, el 14 de setembre de 1952, al complir el metge 25 anys de servei al poble. Pocs anys després, un altre poble de Catalunya, va repetir l'homenatge al seu metge, a l'estil del poble inicial de Canadà i d'Esplugues.

El cas d'Esplugues el va divulgar un veí de Finestrelles, que envià el programa de l'homenatge al periodista Del Arco i aquest l'entrevistà, i el 14 de setembre de 1952, diada de l'homenatge, es publicà la caricatura i l'entrevista a la secció "*Vd. dirá* ", pàgina 4 del *"Diari de Barcelona"* , d'aquí la notícia passà a " 7 FECHAS. *El periódico de toda la semana de Madrid"* que publicà el 23 de setembre, amb un dibuix i la notícia, que "*Los pacientes regalaron a su médico un automóvil para ser atendidos mejor"*, i un extracte de l'entrevista del periodista Del Arco al "*Diario de Barcelona"*. I de Madrid la notícia passà el mar i a l'Argentina el diari de Buenos Aires "*Clarín*" de 14-10-52, a la secció de "C*ables de España"* , publicà la notícia del "*Justo homenaje*", la subscripció i el regal d'un automòbil. I ara les cartes de felicitació arribaren d'Amèrica, alguns sol·licitant l'autògraf i un pensament i Gualberto Pérez, Procurador Nacional de l'Argentina, li donà les gràcies pel magnífic escrit que li envià junt a la "*Revista Horizonte*" (2), que col·locà en el seu àlbum, al costat de la d'Albert Schweitzer, premi Nobel de la Pau de 1952. També es fa ressò a Burgos la "*Voz de Castilla*" i li arribà la notícia per l'Hno. Ponciano, el seu primer professor de batxiller els anys 1908-1909. Així mateix es publicà al "*Noticiario Médico Español*" de Madrid, en el suplement nº.156, de 23 setembre 1952 (3).

La data final del període estudiat de la Creu Roja és la de la mort del metge titular d'Esplugues, Manuel Riera i Piera, que morí a la matinada del 27 de gener de 1964. Cobriren el taüt amb la bandera de la Creu Roja (4). El 6 d'abril de 1964 l'*Asamblea Suprema de la Cruz Roja Española =Teniendo en cuenta las circunstancias que en V. concurren y los servicios que ha prestado a la INSTITUCIÓN. Acordó concederle la MEDALLA DE ORO Y PARA QUE CONSTE SE EXPIDE EL PRESENTE DIPLOMA EN MADRID a 6 de abril de 1964 = DIPLOMA DE LA MEDALLA DE ORO , a título póstumo a Don Manuel Riera Piera= .*

Aquells afanys i la insistència per la medicina preventiva que representava l'aparell de Raigs X, va seguir al Dispensari Municipal d'Esplugues dels anys 1950 a 1964, no es va espatllar mai, ignorem els serveis que prestà des de l'última data fins a l'any 1969, perquè en aquests anys a la documentació que proporcionà l'Arxiu d'Esplugues, hi ha un dictamen de l'enginyer municipal d'Esplugues que diu: "l'aparell de Raigs X, no està en condicions de funcionar i que per tractar-se d'una marca que fa molt temps que no es fabrica i no existir recanvis, resulta la reparació molt costosa per no dir impossible i per tant no es pot recomanar construir les peces expressament". Aconsella intentar la venda i estima que el preu de la instal·lació podria oscil·lar entre 500 – 1.000 ptes. Al primer d'octubre, els *Automóviles Badalona,* fan una oferta per l'aparell de mil ptes. Vistos aquests informes estima la Secretaria que correspon prendre els següents acords: declarar *no utilitzable* l'aparell de Raigs X, i vendre'l a F. Núñez que ha ofert la quantitat de mil pessetes, tot d'acord amb el reglaments.

Els temps canvien, als anys seixanta els metges d'empresa anaven popularitzant la medicina preventiva, perquè ara la gent *"com els ianquis*", comença a acudir als hospitals no per curar-se, sinó simplement per preservar-se.

BIBLIOGRAFÍA

CARBONELL, Mn. Esteve: "Esplugues de Llobregat, Monografia Històrica". Tipografia Emporium S.A. Barcelona 1949.

CARLES CLEMENTE, Josep "*La Creu Roja a Barcelona: 125 anys de testimoni humanitari* (1872-1997). Editorial: Fundació Uriach 1838. Barcelona, 1997.

COLL COLOMÉ, Francisco : *"La evolución histórica del Hospital de la Cruz Roja de Barcelona"* Editorial: Fundación Uriach 1838 . Barcelona 1990.

JUAN LLORET, Pasqual : "*Tornant a mirar. Esplugues des del 1900*" Edita: Ajuntament d'Esplugues, any 1991. (Existeixen 17 errors en les dades biogràfiques del Dr. Manuel Riera i Piera. De les pàgs. 188 a 191 hi ha fotografies de l'ambulància i la Brigada de la Creu Roja al pati de la caserna estudiada aquí).

SANAHUJA i TORRES, Dolors i VILARDELL i TORRUELLA, Roser: "*Aproximació a la història d'Esplugues*

de Llobregat " Edita: Ajuntament d'Esplugues i Diputació de Barcelona, juny de 1984. (A la pàg. 190 hi ha una fotografia de les primitives Escoles Poliglotes (parroquials) que diu: " *Inauguració de la Creu Roja a Esplugues el dia 1 de gener de 1938"* . No he trobat cap més referència).

DOCUMENTS D'ARXIU

1- "Col·lecció de papers Riera": els documents referits en el precedent treball es troben al lloc que els és propi .
2- Arxiu Municipal d'Esplugues de Llobregat (AMEL)

Fan referència a la medicina preventiva i adquisició d'un aparell de Raigs X, són aquests:

- acta del Ple 1947 .12.19
- acta del Ple 1948. 12. 30
- expedient de secretaria núm. 2/1049 (1949-1969, inclou un cartell)
- acta de la junta de beneficència 1949.07.10
- acta de la junta de beneficència 1949. 12.15
- Articles de la revista *Ataque* 1949.07
- Articles de la revista *Vida d'Esplugues, periódico de vibración local:*
  - 1950.01.15
  - 1950.04.15
  - 1950.05
  - 1950.07.08
  - 1950.11
  - 1950.02
- Cartell inauguració de la instal·lació de l'aparell 1950.03.19

També els documents es troben referits al lloc que els és propi
3 – Archivo Histórico Nacional de Salamanca: Guerra Civil. Barcelona Generalidad 186/1.

NOTES

1. Confusió amb l'Hospital de Sang, de juliol de 1936. Vid. " Tornant a Mirar", a la pàg. 93.
2. La revista *Horizonte* era el "*Boletín Mensual de la C.A.S.O.E, del Colegio Oficial de Médicos de Barcelona"* al núm. d'octubre de 1952 aparegué l'excel·lent article del Dr. Alzamora Albéniz dedicat al Dr. Riera i poble d'Esplugues.
3. Per altra part el *"Diari de Barcelona*" difon el 16 de setembre 1952 (pàg. 18) una ressenya de l'homenatge. El "*Correo Catalán"* el 18 de setembre a la pàg.4, publicà la descripció més detallada de l'acte del homenatge. Després la revista *"Vida d'Esplugues"* núm. 34 - octubre 1952, firmada per Camps, fa una descripció de l'acte. La revista "*Alba"* de Sant Feliu, publicà una nota de l'homenatge. La revista " *Valldemia* " del Col·legi dels Germans Maristes de Mataró, del que era antic alumne, dedicà una pàgina amb un escrit sobre la labor d'un metge abnegat, amb una fotografia en el moment "*de quitarse la medalla de oro de la ciudad para hacer ofrenda al Sagrario de la población".*
4. El 31 de gener de 1964 donava la notícia una nota necrològica de *"La Vanguardia".* El 20 de Febrer el *"Diario de Barcelona"* a la pàg. 23 comunicava el traspàs del vicepresident de l'Assemblea de la Creu Roja des de 1951. *"Vida de Esplugues"*, en el núm. 170 de febrer de 1964 Natalia Hernández i Robert Brillas escrigueren unes sentides i emotives notes necrològiques.